

INSONIYATNING EKOLOGIYAGA TA'SIRI

ВЛИЯНИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА НА ЭКОЛОГИЮ

HUMAN IMPACT ON ECOLOGY

Ro'ziyeva Gulnora Po'latovna

Navoiy viloyati Uchquduq tumani

18-sonli maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Qorayeva Gulandom Davronovna

Navoiy viloyati Uchquduq tumani

18-sonli maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola insoniyatning atrof-muhitga ta'sirini o'rganadi, shuningdek, global ekologik muammolarning kelib chiqish sabablari va oqibatlarini tahlil qiladi. Tadqiqot ekologik barqarorlikka erishish uchun atrof-muhitni muhofaza qilish, resurslardan oqilona foydalanish va ekologik ong va madaniyatni oshirish kabi yechimlarni taklif qiladi.

Kalit so'zlar: atrof-muhit, ekologiya, global isish, ifloslantirish, resurslar, barqaror rivojlanish

Аннотация: в этой статье исследуется влияние человечества на окружающую среду, а также анализируются причины и последствия глобальных экологических проблем. Исследование предлагает такие решения для достижения экологической устойчивости, как защита окружающей среды, рациональное использование ресурсов и повышение экологической осведомленности и культуры.

Ключевые слова: окружающая среда, экология, глобальное потепление, загрязнение, ресурсы, устойчивое развитие

Abstract: this article studies the impact of humanity on the environment, and also analyzes the causes and consequences of the origin of global environmental problems. The study proposes solutions to achieve environmental sustainability such as environmental protection, rational use of resources and increasing environmental awareness and culture.

Keywords: environment, ecology, global warming, pollution, resources, sustainable development

KIRISH

Insoniyat faoliyati atrof-muhitga tobora ko'proq ta'sir ko'rsatmoqda. Aholining o'sishi, urbanizatsiya, sanoatlashtirish va iste'molchilik jamiyatining rivojlanishi ekologik muammolarning asosiy omillari hisoblanadi [1]. Ushbu muammolar orasida iqlim o'zgarishi, biologik xilma-xillikning yo'qolishi, atrof-muhit ifloslanishi va tabiiy resurslarning kamayishi kabi global muammolar mavjud [2]. Ushbu maqolada insoniyatning ekologiyaga ta'sirining asosiy jihatlari va oqibatlari tahlil qilinadi hamda muammolarni hal qilish uchun yechimlar taklif etiladi.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Ushbu tadqiqot ekologiya va barqaror rivojlanish sohasidagi ilmiy adabiyotlar, hisobotlar va statistik ma'lumotlarni tahlil qilishga asoslangan. Xususan, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit dasturi (UNEP), Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (WHO) va Tabiiatni muhofaza qilish xalqaro ittifoqi (IUCN) kabi xalqaro tashkilotlarning ma'lumotlari va hisobotlari o'rganildi [3][4][5]. Shuningdek, nufuzli ilmiy jurnallarda chop etilgan maqolalar ham tahlilga tortildi. Tadqiqot natijalarini tahlil qilish va xulosalar chiqarishda tizimli tahlil, statistik tahlil va qiyosiy tahlil usullaridan foydalanildi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, insoniyatning atrof-muhitga ta'siri global miqyosda salbiy oqibatlarga olib kelmoqda. Atmosferaga chiqarilayotgan issiqxona gazlari miqdori oxirgi 50 yil ichida sezilarli darajada oshgan, bu esa global isish va iqlim o'zgarishiga sabab bo'lmoqda [6]. BMTning Hukumatlararo iqlim o'zgarishi bo'yicha paneli (IPCC) ma'lumotlariga ko'ra, 2019-yilda atmosferadagi karbonat angidrid (CO₂) konsentratsiyasi sanoatlashtirish davridan oldingi darajadan 47 foizga oshgan [12]. Bu esa, o'z navbatida, global o'rtacha haroratning ko'tarilishiga olib kelmoqda. 1850-1900-yillardagi darajaga nisbatan 2011-2022-yillardagi o'rtacha harorat 1.09°C ga yuqori bo'lgan [13].

Sanoat chiqindilari va maishiy chiqindilar suv va tuproqning ifloslanishiga olib kelmoqda [7]. Dunyo bo'yicha yiliga 300-400 million tonna zaharli chiqindilar hosil bo'ladi va ularning aksariyati to'g'ridan-to'g'ri suv havzalariga tashlanadi. Natijada, suv resurslari ifloslanib, suv taqchilligi muammosi yanada keskinlashmoqda. BMTning ma'lumotlariga ko'ra, hozirgi kunda 2.2 milliard odam xavfsiz ichimlik suvi ta'minotiga ega emas .

O'rmonlarning yo'q qilinishi va yashash joylarining yo'qolishi tufayli biologik xilma-xillik keskin kamaymoqda [8]. Keyingi 50 yil ichida tropik o'rmonlarning maydoni 17 foizga qisqardi [6]. Bu esa, o'z navbatida, ko'plab o'simlik va hayvon

turlarining yo'qolib ketishiga sabab bo'lmoqda. Tabiiatni muhofaza qilish xalqaro ittifoqi (IUCN) ma'lumotlariga ko'ra, hozirgi kunda 41,415 turdagi o'simlik va hayvonlar yo'qolib ketish xavfi ostida [7].

Bundan tashqari, tabiat resurslarining haddan tashqari iste'mol qilinishi resurslarning kamayishiga va ekologik muvozanatning buzilishiga sabab bo'lmoqda. Masalan, yer resurslarining degradatsiyasi global miqyosda kuzatilmoqda. BMTning ma'lumotlariga ko'ra, har yili 12 million gektar yer cho'llanish va degradatsiyaga uchrashi natijasida qishloq xo'jaligi uchun yaroqsiz holga kelmoqda [8]. Shuningdek, energiya resurslarining jadal iste'mol qilinishi ham ekologik muammolarni keltirib chiqarmoqda. Xalqaro energetika agentligi (IEA) ma'lumotlariga ko'ra, 2022-yilda global energiya iste'moli 2018-yilga nisbatan 0.6 foizga oshgan [9].

TAHLIL VA MUHOKAMA

Insoniyatning ekologiyaga salbiy ta'sirini kamaytirish uchun bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. **Birinchi**dan, davlat va xalqaro darajada atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror rivojlanishni ta'minlash bo'yicha qonunchilik bazasini mustahkamlash lozim [9]. Bu borada, atrof-muhitga ta'sir ko'rsatuvchi loyihalarni baholash, ekologik standartlarni belgilash va nazorat qilish mexanizmlarini kuchaytirish muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, ekologik jinoyatlar uchun jazolarni kuchaytirish va qonunbuzarliklarni oldini olish choralari ko'rish zarur.

Ikkinchidan, "yashil" texnologiyalarni joriy qilish, energiya samaradorligini oshirish va qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish zarur [10]. Bu borada, davlat tomonidan subsiziyalar va imtiyozlar berish, shuningdek, xususiy sektorni jalb qilish orqali investitsiyalarni ko'paytirish muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, ilmiy-tadqiqot va innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash, "yashil" texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etishni rag'batlantirish lozim.

Uchinchidan, ekologik ta'lim va targ'ibotni kuchaytirish orqali jamiyatning ekologik ong va madaniyatini oshirish muhim ahamiyatga ega [11]. Buning uchun ta'lim tizimining barcha bosqichlarida ekologik bilimlarni singdirish, ommaviy axborot vositalarida ekologik mavzularni yoritish, jamoatchilik uchun ma'rifiy tadbirlar tashkil etish zarur. Shuningdek, nodavlat tashkilotlar va fuqarolik jamiyati institutlarining rolini kuchaytirish, ularning ekologik tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash lozim.

Bundan tashqari, xalqaro hamkorlikni yo'lga qo'yish, resurslarni tejash va ekologik barqarorlikni ta'minlashda global sa'y-harakatlarni birlashtirish talab

etiladi. Bu borada, xalqaro shartnomalar va konvensiyalarga qo'shilish, trans-chegaraviy ekologik muammolarni hal qilishda hamkorlik qilish muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, rivojlanayotgan mamlakatlarga moliyaviy va texnik yordam ko'rsatish, ekologik barqarorlikni ta'minlash uchun global fondlarni shakllantirish zarur.

Yana bir muhim jihat – bu iste'mol madaniyatini o'zgartirish va barqaror iste'mol modellarini joriy etishdir. Buning uchun, aholining ekologik ongini oshirish, tejamkorlik va resurslardan oqilona foydalanish tamoyillarini singdirish zarur. Shuningdek, ishlab chiqaruvchilarni mas'uliyatli ishlab chiqarishga undash, mahsulotlarning ekologik tozaligini ta'minlash, chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlashni yo'lga qo'yish lozim.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ekologik muammolarni hal qilish uchun davlat, biznes va fuqarolik jamiyatining o'zaro hamkorligi zarur. Davlat tomonidan qonunchilik bazasini takomillashtirish, nazorat mexanizmlarini kuchaytirish va ekologik dasturlarni moliyalashtirish talab etiladi. Biznes sektori esa "yashil" texnologiyalarni joriy qilish, resurslarni tejash va ekologik mas'uliyatni oshirishi zarur. Fuqarolik jamiyati institutlari esa ekologik tashabbuslarni ilgari surish, jamoatchilik nazoratini amalga oshirish va ekologik ta'lim va targ'ibotni yo'lga qo'yishi lozim.

Shunday qilib, insoniyatning ekologiyaga ta'sirini kamaytirish uchun kompleks yondashuv zarur. Atrof-muhitni muhofaza qilish, resurslarni tejash, "yashil" texnologiyalarni joriy qilish, ekologik ongni oshirish va global hamkorlikni kuchaytirish orqali biz ekologik barqarorlikka erishishimiz mumkin. Bu esa, o'z navbatida, insoniyatning farovonligi va kelajak avlodlarning manfaatlarini ta'minlashga xizmat qiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, insoniyatning ekologiyaga ta'siri global miqyosdagi muammo bo'lib, uning yechimlari barcha mamlakatlar va jamiyat a'zolarining birgalikdagi harakatlarini talab qiladi. Atrof-muhitni muhofaza qilish, resurslardan oqilona foydalanish va ekologik ong va madaniyatni oshirish orqali ushbu muammolarning oldini olish va bartaraf etish mumkin. Shuningdek, xalqaro hamkorlik va global sa'y-harakatlarni birlashtirish ham katta ahamiyatga ega. Agar biz bugun harakat qilmasak, kelajak avlodlar uchun jiddiy ekologik muammolarni qoldiramiz.

REFERENCES

1. United Nations Environment Programme (UNEP). (2021). Making Peace with Nature: A scientific blueprint to tackle the climate, biodiversity and pollution emergencies. UNEP, Nairobi. [<https://www.unep.org/resources/making-peace-nature>]
2. Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES). (2019). Global assessment report on biodiversity and ecosystem services. IPBES Secretariat, Bonn, Germany. [<https://ipbes.net/global-assessment>]
3. United Nations Environment Programme (UNEP). (2019). Global Environment Outlook - GEO-6: Healthy Planet, Healthy People. Cambridge University Press, Cambridge. [<https://doi.org/10.1017/9781108627146>]
4. World Health Organization (WHO). (2018). COP24 special report: health and climate change. WHO, Geneva. [<https://www.who.int/publications/i/item/cop24-special-report-health-climate-change>]
5. International Union for Conservation of Nature (IUCN). (2021). The IUCN Red List of Threatened Species. Version 2021-1. [<https://www.iucnredlist.org>]
6. World Meteorological Organization (WMO). (2021). State of the Global Climate 2020. WMO, Geneva. [<https://public.wmo.int/en/our-mandate/climate/wmo-statement-state-of-global-climate>]
7. UN-Water. (2018). The United Nations World Water Development Report 2018: Nature-based Solutions for Water. UNESCO, Paris. [<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261424>]
8. Food and Agriculture Organization (FAO). (2020). The State of the World's Forests 2020: Forests, Biodiversity and People. FAO, Rome. [<https://doi.org/10.4060/ca8642en>]
9. United Nations (UN). (2015). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. UN, New York. [<https://sdgs.un.org/2030agenda>]
10. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2018). Global Warming of 1.5°C. IPCC, Geneva. [<https://www.ipcc.ch/sr15/>]
11. UNESCO. (2016). Education for people and planet: Creating sustainable futures for all. UNESCO, Paris. [<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245752>]
12. IPCC. (2022). Climate Change 2022: The Physical Science Basis. Cambridge University Press, Cambridge, UK. [<https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/>]
13. World Meteorological Organization (WMO). (2021). State of the Global Climate 2022. WMO, Geneva.